

Fwd: שיתוף במידע פרטי לאור המוסר היהודי

יואב סטשבסקי

סודך – אסירך, ואם תגלהו תהיה אסירו.

ר' ישראל אלנקאווה

המחשבה המודרנית הכירה בצורך האדם לשמירת ענייניו האישיים לעצמו כחלק מהתפתחות עצמיותו,¹ כאשר היא כללה אף דברים שאדם בוחר לגלות לחברו, כחלק מפיתוח ה"אני" באופן שהכילה את אותו ידיד הנפש, אשר לו נגלים הסודות, כחלק מהמרחב הפרטי, אשר חייב להיות מוגן באותה מידה מן הפומביות.² תפיסה זו המכירה בזכות האדם לשמירה על סודותיו ועל פרטיותו מעוגנת במשפט העברי במספר מקורות.

הלכה היא שאסור לאדם לפתוח חלון לחצר הפרטית של השכן, באופן שיגרום לו למעט בשימושי החצר עקב היזק הראייה.³ מכוח דין זה, לא רק שנאסר היזק הראייה לכשעצמו, אלא שאף נקבע כי הניזוק רשאי לדרוש את החזרת המצב לקדמותו, כך שלא תהיה אפשרות לפגיעה בפרטיותו, ולא יצטרך לחשוש מעיניים צופיות בו.⁴ דוגמה נוספת היא שהניזוק רשאי לתבוע על עצם היזק הראייה בפועל, אף אם הסכים בעבר, כיון שהפגיעה אינה רק ממונית אלא מצערת את האדם עצמו, ובצער הגוף, אדם רשאי לחזור בו מוויתור על צער זה.⁵ הלכות אלו מלמדות על החשיבות שניתנה במקורותינו להגנה על הפרטיות במרחב הביתי. לא בכדי גינה שלמה המלך בספר קהלת את הרכלן: "הולך רכיל מגלה סוד, ונאמן רוח מכסה דבר,"⁶ ורב האי גאון הוזהיר מפני גילוי סוד: "אם תדע בסוד רע וחבר, יהיה לך בטנך מטמון וקבר."⁷

בתלמוד מסופר על בבא בן בוטא, שהיה סומא, והורדוס ניסה להוציא ממנו מילת גנאי עליו, כדי לבחון את נאמנותו, ובבא בן בוטא סירב, כי כתוב "כי עוף השמים יוליך את הקול, ובעל כנפים יגיד דבר."⁸ ובמשפט העברי ישנו איסור מיוחד על גילוי שמות הריינים המזכים והמחייבים, איסור שנלמד מהפסוק הנ"ל במשלי.⁹

הרב חיים שאול גריינמן סבור כי האיסור שנאמר בתורה: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא, פרשת קדושים), כולל גם את האיסור לגלות סוד שכן "להוציא את רשות היחיד של האדם לרשות אחרים, ואפילו בדברים שאין בהם גנות, וכל אדם מקפיד בדבר, והרי כל אדם מגיף פתחו גם כשאינו עושה דברים של צנעה או של גנות, והיינו נמי דכתיב 'הולך רכיל מגלה סוד', שזהו עיקר הרכילות, לגלות דברים שבסוד אצל אחרים, והיינו כל דברים שאין אדם חפץ לעשותם או לדבר בהם בפני אחרים. וכל אדם יצטער לשמוע אם חברו מסר לחברו עליו כי הוא אמר לביתו כך (לאשתו, י"ס) ולבניו כך ואכל כך ועשה כך, אף שאין בדברים אלו גנאי או רע."¹⁰

עדיין יש לשאול, האם מידע אישי שנמסר בצורה סתמית, ואשר לא צפוי מגילוי נזק ניתן להעבירו הלאה גם בלי רשות מפורשת מבעליו?

על שאלה זו עונה המדרש המובא בתלמוד: "מניין לאומר לחברו שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו אמור? שנאמר (ויקרא א, א): 'וידבר ה' אליו מאוהל מועד לאמר.'"¹¹ משה רבינו קיבל הוראות מה' לומר לבני ישראל, ובכל זאת, למרות שמדובר בדברי תורה והוראות לעם, ה' נתן לו רשות מפורשת לומר את הדברים הלאה, לבני ישראל – ה' דיבר אליו לאומר – להגיד הלאה. בא המדרש ואומר לנו שיש ללמוד מכך הוראה כללית: אין להעביר מידע שנמסר בצורה אישית הלאה בלא רשות בעל הדברים, גם אם הנמען נתן רשות לקרוא, או זרק את המכתב לפח אשפה, גם מצד חרם דרבנו גרשום, האוסר לפתוח ולעיין במכתב שלא נועד עבורו.¹² ויש המתירים במכתב זרוק באשפה, אלא אם יש עליו חותמת, או אזהרה שלא לקרוא.¹³

הסוגיות הללו הופכות מורכבות עוד יותר כאשר עסקינן ביחסים בין בני זוג. מחד גיסא בן הזוג הוא אכן "בן ברית בחיקי שלי",¹⁴ כשמהות הקשר היא שמירה על נאמנות וסודיות, ושיתוף בסודות הכמוסים ביותר. ומאידך גיסא פרדה וניתוק הקשר מערימה קשיים מיוחדים, דווקא משום שהסודות נחשפים אגב מעשה קריעה של "שניים שהם אחד". הרא"ש, מגדולי חכמי ספרד בימי הביניים, הזהיר מגילוי סוד אף לבת הזוג: "סוד אחר אל תגל, גם אל הדברים

אשר ידברו לפניך שלא על דרך סוד טמנהו בקירות לבך, גם אם תשמענו מאחר אל תאמר דבר זה שמעתי, ושמור מאתה מושל בו פן ימשל בך, ומשוכבת חיקך שמור פתחי פיך.¹⁵

בתביעת גירושין שבה הבעל ביקש להציג ראיות נגד אשתו על בגידתה בו, באמצעות הגשת צילום של האישה בביתם המשותף, מקיימת יחסים עם גבר זר, בית הדין הרבני קבע, כי ביחס בין בני זוג, בפרט בהקשר האינטימי, שעליו מתבססים הנישואין, הפרטיות היא בין בני הזוג לבין העולם שמסביב, ומהות הנישואין היא הרחבת הפרטיות הנפרדת לפרטיות משותפת. לכן, אישר בית הדין את הבאת הראיות להוכחת הבגידה בתביעת הגירושין. בג"ץ הפך את פסק הדין, וקבע כי הנישואין אינם שוללים את הפרטיות של בני הזוג זו כלפי זה, וקבע כי הראיה פסולה, בהיותה פוגעת בפרטיות: צילום בתוך רשותו של האדם ללא רשות.¹⁶ בג"ץ רואה את הפרט ביחידה המשפחתית, כזכאי לפרטיות מלאה, גם מול בן זוגו.

הרב שלמה דיכובסקי לעומת זאת, בפסק דין אחר, הביע דעתו כי הפרטיות של משפחה, היא פרטיות קולקטיבית, המוגנת מפני זרים, אך לא בתוך המשפחה: "חושבנו שנכון לומר שבבני זוג אין מושג של פרטיות נפרדת. הפרטיות המשותפת של שניהם, היא יחידה אחת, עץ אחד. זהו טבעם של חיי נישואין העושים את האינטימיות הפרטית של כל אחד, לאינטימיות אחת. השיתוף בין בני הזוג הוא בתחום האינטימי. בתחום הנפשי הגופני והרכושי גם יחד. כיצד ניתן לדבר על חדירה לפרטיות של בן זוג אחד כלפי השני, כאשר כל מהות הנישואין היא הרחבת הפרטיות הנפרדת לפרטיות משותפת? גם כשבני הזוג מסוכסכים, כל עוד לא ניתק קשר הנישואין או כל עוד לא ניתן פס"ד לגירושין, קיימת ועומדת הפרטיות הקולקטיבית ששני הצדדים שותפים לה."¹⁷

לסיכום, במחשבה העברית ראינו כי הצורך לשיתוף בסוד, מקל על בעל הסוד בהתמודדות מול הצרה אשר צנחה עליו, ו"דאגה בלב איש ישיחנה." השיתוף יוצר מקום מוגן, בו בעל הסוד צריך וזקוק להגנה מול חשיפתו לעולם הרחב. הדרך להגנה על הסוד אשר נמסר לחבר, בין אם על ידי הכרה משפטית במשתף כבעל הסוד, וחשיפה בניגוד לרצון בעל הסוד תוכר כפגיעה בפרטיות, ובין אם על ידי מודעות חברתית לצורך לקבלת אישור מהחבר להפיץ את תמונתו ששותפה באופן פרטי הלאה, תיצור לנו עולם מתוקן וטוב יותר לחיות בו.

הערות

1. וורן וברנדיס הגדירו את הפרטיות כ"זכות להיעזב לבד" (The Right to be left alone).
2. בניזמן, י', יצא סוד – היבטים מוסריים של גילוי והסתרה, ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, 2011 תשע"א.
3. משנה בבא בתרא ג, ז; בבלי, שם, נט ע"ב; שולחן ערוך חושן משפט, סימן קנד, סעיף ג.
4. שולחן ערוך, שם, שם סעיף ז.
5. חירושי הרמב"ן לבבא בתרא נט ע"א. הרמב"ן היה מגדולי חכמי ישראל בספרד, וממייסדי היישוב היהודי בירושלים אחר עלייתו לארץ ישראל. הרחבה על היזק הראייה ויישומו במציאות המודרנית ראו: פרופ' נ' רקובר, "מה טובו אהליך יעקב – על הגנת הפרטיות", גליון פרשת השבוע מס' 80, המחלקה למשפט עברי משרד המשפטים, (פרשת בלק, תשס"ב). דיון מקיף בזכות לפרטיות בהלכה היהודית ראו: ורהפטיג, א', צנעת אדם: הזכות לפרטיות לאור ההלכה, הוצאת מכון משפטי ארץ, עפרה, תשס"ט-2009.
6. משלי יא, יג.
7. רב האי גאון, ספר הכללים.
8. בבא בתרא ג, ב.
9. סנהדרין כט, א. נפסק להלכה ברמב"ם סנהדרין כב, ז. על המנהג היום לגלות את שמות הדיינים יש המתרצים שהדיינים מסכימים לכך (הרב ב"צ נשר). "פרסום שמות הדיינים בפסקי דין" דברי משפט ו, שפב, תשנ"ו, יש שאמרו כי בשל הליך הערעור, יש תועלת במידע גם על דעת המיעוט ומי אמרה, ויש המבחינים בין הנצלות לבעל הדין, לפרסום רשמי (הרב א' בר שלום "פומביות או חיסוי הדיונים בבית הדין", דברי משפט ו, עמ' רפו-שכא, תשנ"ו).
10. חידושים וביאורים, פאה א, טז. שרון אהרוני לומד מדבריו שהסודיות היא פועל יוצא של שני אלמנטים: סובייקטיבי – הפרט יצטער לשמוע על פרסום המידע הסודי על אודותיו, ואובייקטיבי – מדובר במידע שלא הופץ על ידי בעליו בפרהסייה, ראו: שרון אהרוני גולדנברג, "פרטיות באינטרנט בפריזמה הלכתית" הפרקליט נב, תשע"ג.
11. יומא, ד, ב.
12. כך פסקו פוסקים רבים במהלך הדורות, ראו: שו"ת הלכות קטנות, חלק א', סימן נט; לקט הקמה, קסז, הלכות הסכמות ותקנות וכבוד חכמים.
13. שלטי גבורים, שבועות יז, א מדפי הרי"ף; על הנושא ראה חשוקי חמד על תלמוד בבלי יומא ד, ב. בארצות הברית נפסק כי אין זכות לפרטיות באשפה הנזרקה לפח ציבורי, גם אם הוא עומד על שטח פרטי, ראו: California V. Greenwood, 486 U.S 35 (1988).
14. ביהרנק, מיכאל [מרחב פרטי] הזכות לפרטיות בין משפט לטכנולוגיה, עמ' 50-53, תשע"א.
15. הרב י' קטן, ספר "הנהגת הרא"ש", המכונה "ארחות חיים", סימן מא, צפונות י (טבת תשנ"א).
16. בג"ץ 6650/04, פלונית נ' בית הדין האזורי נתניה (פורסם בנבו, 2006).
17. פסקי דין רבניים מאגר מקוון פס"ד קא, תיק מספר: 1-21-7661 (2004).